

СИНОДСКИ ТЕКСТОВИ ПРАВОСЛАВНИХ ЦРКАВА О БИОЕТИЦИ

(Николаос Г. Којос, *Биоетика: синодски текстови православних цркава*,
Институт за европске студије и ИК „Каленић”, Београд–Крагујевац
2022, 123 стр.)

Са благословом Његовог преосвештенства епископа шумадијског г. Јована и преводом протонамесника Драгана Поповића, Институт за европске студије и издавачка кућа Епархије шумадијске „Каленић”, публиковали су зборник *Биоетика: Синодски текстови православних цркава*, изворно објављеног грчкој јавности 2007. године од стране др Николаоса Којоса (Νικόλαος Γ. Κόγος, Βιοηθική – Σηνοδικά κείμενα Ορθόδοξων Εκκλησιών). Пажња аутора усмерена је на званичне ставове три Помесне Православне цркве у вези са проблемом биоетике.

Пре анализирања ставова православних цркава, аутор у оквиру уводног разматрања читаоце свеобухватно и опсежно упознаје са основним богословским, биоетичким и медицинским начелима, с циљем формирања интелектуалног и критичког става према овој

теми. Подстицај за аутора је присутност биоетичких елемената у свакодневном животу људи, унапређених развојем медицинске технологије са тежњом да таква делатност добије адекватан теолошки приступ. Полазна догматска основа уводних разматрања заснована је на црквеној доктрини (акривији) да је људски живот Божји дар, и да као творац и давалац живота једино Бог има вољу и власт у односу на живот и на смрт. Свестан да се вишевековно православно наслеђе не може супротставити развоју медицине, технологије и друштва, на свеопшти и најумеренији начин указује на суштински значај формирања доктрине Православне цркве према биоетичким начелима.

У првом делу зборника истакнута су три текста која је званично потврдио Свети архијерејски синод Грчке православне цркве (у наставку ГПЦ), а односе се на етику трансплантације органа, проблеме еутаназије и потпомогнуте репродукције. За формирање званичног става цркве неопходна је опсежна сарадња са посебним одборима образованим за антрополошка и социолошка питања. Проблем биоетике захтева позивање на философију, патристику и етику, а не само на друштвене науке и велики број, у већини случајева, површних цитата из Светог писма. Потреба цркве је према Којосу таква да је неопходно дати одговор сваком забринутом хришћанину. Свето писмо и Свето предање цркве су логична основа за то. Међутим, формирати ставове цркве само на основу података из савремене медицинске области и пронаћи њихово утемељење у списима насталим у потпуно другачијим околностима на први поглед делује незамисливо. Једино је ГПЦ преузела личну одговорност али и пружила највећи допринос у односима биоетике и православља, изношењем званичних ставова на примерима

трансплантације, еутаназије и потпомогнуте репродукције. На примеру трансплантације органа, полазна теолошка основа су духовни и морални узроци који наведеном интервенцијом посебно доводе у питање бригу о човеку и његовом животу. Иако се благо наслућује морална и духовна вредност донора, оправдана кроз љубав према ближњем (Мт. 22, 37) и блаженство оних који дају (Дап 30, 25), као и донора који примаоцу спасава биолошки, а себи духовни живот, ипак доминира пастирска опрезност уз изношење прилично одмерених ставова. Поред уводних симпатија и разумевања, негативан приступ трансплантацији црква истиче због материјалних разлога. Обично су подухвати трансплантације прескупни, мада веће незадовољство Грчка црква види у бесправном промету људских органа (купопродаја, залог и сл.), ипостасна бића ни на који начин не смеју бити предмет експлоатације и капитала. Неопходна је већа активност црквеног клира како би се деградирала произвољност и само условно фаворизовање трансплантације органа. Такве активности аутор види у оптимистичном подухвату теолога, духовним семинарима, едукацијама, а на самом крају и званичним саопштењем Светог архијерејског синода.

Други документ ГПЦ анализиран у зборнику је у облику синодом одобреног саопштења за јавност (није облик посланице али ни коначне речи Светог архијерејског синода), који у 54 става детаљно анализира проблем еутаназије. У уводном делу саопштења истакнут је пример Холандије, Белгије и Аустралије које су под утицајем световних закона прихватиле еутаназију као аутономно-правну норму. С друге стране, догматско учење цркве истиче да дужина трајања живота и тренутак наступања смрти, ни на који начин не смеју бити одређени људским правилима. Будући да начин на који човек живи и умире има последице у вечности, тело (το σόμα) умире, а душа (η ψυχή) последице живота и смрти овековечује. Примерима Христове патње и бола, и несебичне љубави према ближњима, и крсног бола који није узалудан, Светом тајном јелеосвећења, молитвама за ослобођење од болова али и литургијским јектенијама за предложене и часне дарове, примеран је став ГПЦ по коме се еутаназија безусловно одбацује. Оптимистичан је предлог да се по узору на добар живот прихвати и добра смрт (η καλή εὐθανασία), смрт која произлази из љубави

према Богу, тада је она благослов и врлина према речима проф. Којоса.

Треће саопштење ГПЦ односи се на њен став према потпомогнутој репродукцији. Сагледавши аутономна начела на претходним примерима, пожељно је очекивати другачије мишљење на овом примеру. То нам заиста потврђује текст преведеног зборника, у коме запажамо супротан смер анализе ставова у односу на претходна два саопштења. Поред уобичајене библијске основе и трагања за коренима и позитивним ставовима, полазна основа овог саопштења су негативни аспекти које аутор види у механизовању једног личног и светог догађаја. Потпомогнутом репродукцијом дете настаје као производ дела лекара, а не његових родитеља, који у моменту интервенције и нису заједно. Према зачећу Црква се односи са посебном светашћу и благословом. Најупечатљивијим достигнућем медицине дарује се постојање бића, проблем који се изричито наглашава је да и ембрион има право на живот, развој, слободу и вечност, а не на чување у посудама. Последица вантелесне оплодње за Цркву су прекомерни ембриони који се уништавају. Црква не може прихватити површност, вишкове, самохране мајке и старије жене које би да се вољно остваре у улози мајке. Неопходне пренаталне дијагностике које су нуспојава и генетски и морални проблеми, као и немогућност фетуса да представи своју вољу и своја права, доводе до чињенице да је Црква по овом питању изузетно уздржана и опрезна. Препоручује се активност црквених достојника у виду мисије деловања усмерене на отклањање наведених проблема, речи разумевања и љубави, подстицања ради очувања брака, али да се пре свега шири потреба за духовним и природним начинима репродукције. Иако мање очекивано, Црква се и са питањем човекове потпомогнуте репродукције суочава из једне прешироке перспективе која не обезбеђује одговор на сва питања.

Руска православна црква (у наставку РПЦ) је кроз још скромније саопштење изразила свој лични став према биоетици. Наиме, у саопштењу из 1998. године одлуке Светог архијерејског синода РПЦ указују да човекови покушаји да себе постави на место Бога, на основу промена и побољшања Божје творевине, само доприносе духовним и социјалним последицама које изазивају забринутост унутар Православне цркве. Руска црква на још

опрезнији начин представља свој став према питању абортуса, потпомогнуте оплодне, клонирања, трансплантације, еутаназije и хомосексуалних односа. О абортусу не постоји ни најмања толеранција унутар Цркве, а оправдање је у најстаријим црквеним изворима (Мт 5, 48, Дидахи, 2. и 8. канон Светог Василија Великог). Штавише, Црква указује на низ активности којима би се пружила духовна помоћ и заштита родитеља и деце с циљем спречавања абортуса. Потпомогнута оплодна према саопштењу РПЦ представља претњу духовном животу, интегритету и здрављу. Предност се даје социјалном остваривању појединца, а не будућем развоју и устројству детета. Условно црква може прихватити вештачку оплодњу уколико се користи генетски материјал брачног супружника. Вештачко побољшање људске расе и клонирање Црква види као мешање у планове Божје, Бог је Бог болесних а клонирање се супротставља достојанству личности. Трансплантација пружа помоћ, мада као и у ставу Грчке цркве, проблем и опрезност изазива правни промет људских органа. Уколико је израз љубави и саосећања, а ради директне користи за ближњег, једино тада може бити прихваћена. Проблем интензивне неге и еутаназije је у недопуштању припреме пацијента за његово путовање и ишчекивање вечности. Последњи дани човековог живота, ма колико болни и неподношљиви били, имају хришћански смисао и вредност. Спутаване Божје промисли кроз преузимање улоге творца живота и смрти представљају велики и неопростив грех. Са још већим огорчењем Црква се противи хомосексуалним односима, сматрајући их *тревциним изойчаењем и скрнављењем људске природе*. Став РПЦ је да таквима не сме бити дозвољено да се баве педагошким или васпитним радом са децом и младима.

Завршни део зборника посвећен је односу Румунске цркве према биоетичким питањима абортуса и еутаназije. У још скромнијем саопштењу усвојеном 2005. године Свети архијерејски синод Румунске православне цркве изнео је прилично уопштене ставове о најучесталијим биоетичким проблемима. Питање абортуса директно је противљење вољи и природи Божјој да створи биће по образу и подобију Своме (Пост. 1. 27). Абортус је тако супротстављање и исмејавање Божје

творевине, која би у сваком тренутку имала апсолутну заштиту Цркве. Иако прекид трудноће представља велики морални и духовни грех, Румунска црква жели да избегне класичну теолошку површност и да сагледа све околности због којих је грех почињен. У говорима о еутаназiji, наилазимо на идентичан увод који подсећа на основна хришћанска начела и заповести, где се безусловно одбацује еутаназija дефинисана као *акција или тројуси да се ублажи бол*. Хришћанство бол и патњу сматра обликом саучествовања у Христовом мучеништву и страдању које није узалуд. Тренутак наступања физичке смрти, са болом или без њега, представља средство сједињења човека са Богом и најузвишенији тренутак преласка у Царство Божје, које је без патње, туге и бола.

Као друштвено актуелна и свеprisутна, биоетичка питања и теме увек буде додатно интересовање различитих научних области. Развој медицине и технологије и њихова међусобна интеракција заснована на интервенцијама људске природе и личности, подстакли су научнике широм света да изнесу лични став на основу моралних и етичких принципа. Поред филозофије, социологије и медицине, међу друштвено одговорним заједницама за биоетичка питања нашле су се помесне православне цркве. Зборник *Биоетика: Синодски шексјови православних цркава*, представља највећи допринос широј стручној јавности о заузимању теолошког става и предлога примењивих решења у оквиру појединих биоетичких питања. На умерен и темељан начин, са највећим пастирским страхом, опрезношћу и бригом о целокупној пастви, понуђена су компромисна решења, која су од користи како за појединачног верника, тако и за пастире и целокупне црквене заједнице. Засада нам остаје нада и очекивање званичних ставова осталих помесних православних цркава, неопходних за формирање општеприхваћених решења, којима би се Црква заштитила, али и понудила адекватна решења за проблеме биоетике. Доступни текстови су подстицај и модел за формирање уједначених и општих ставова на нивоу православља.

*Александар Васиљевић,
мастер шеолог-правник,
Институт за европске студије,
Београд, Србија,
aco.vasiljevic96@gmail.com*